

RESEARCH METHODS OF FUNCTIONING OF VERTICALLY INTEGRATED STRUCTURES OF AGROFOOD SPHERE

V. Nitsenko

Odessa State Agrarian University

Key words:

*Agrfood sphere
Agriculture complex
Vertically integrated
structures*

Article history:

Received 19.02.2015
Received in revised form
12.03.2015
Accepted 25.04.2015

Corresponding author:

V. Nitsenko

E-mail:

npuht@ukr.net

ABSTRACT

The main spheres of agriculture and agrofood sector, their similarities and differences are considered in the article. The study proved that the integration of agriculture complex should be viewed more broadly at micro-, meso- and macro-levels. On the basis of the research, the levels of vertical integration in agriculture have been built, which are: lower, middle, medium, high and full levels; every next (higher) level contains the lower ones. The scheme of relationships within vertical integration has been developed, where a processing enterprise of agrofood sector is an integrator. The efficiency of vertically integrated and non-integrated enterprises is analyzed.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

В.С. Ніценко

Одеський державний аграрний університет

У статті розглянуто основні галузі агропромислового комплексу та агропродовольчої сфери, визначено їх спільні й відмінні ознаки. За результатами дослідження доведено, що інтеграцію в агропромисловому комплексі потрібно розглядати на мікро-, мезо- та макрорівнях. На основі проведених досліджень побудовано рівні вертикальної інтеграції в агропромисловому комплексі, до яких входять нижній, передсередній, середній, високий, повний; кожний наступний (вищий) рівень містить нижні. Розроблено схему взаємозв'язків у рамках вертикальної інтеграції, де інтегратором виступає переробне підприємство агропродовольчої сфери. Порівняно ефективність виробництва у вертикально-інтегрованому й неінтегрованих підприємствах.

Ключові слова: *агропродовольча сфера, агропромисловий комплекс, вертикально-інтегровані структури.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання успіху досягають підприємницькі структури, які перейшли до повного циклу вироб-

ництва. Так, ряд авторів з цього приводу наголошують, що саме такий послідовний метод виробництва продукції від виготовлення сировини до кінцевої реалізації забезпечує найвищий рівень ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, фінансової стійкості, конкурентні переваги над іншими учасниками ринку агропродовольства. Практика функціонування підприємницьких структур в США доводить, що майже 90,0 % виробників різних сфер господарювання мають замкнутий цикл виробництва. Таким чином, дослідження методології функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропродовольчій сфері є актуальним та своєчасним.

Метою статті є дослідження методології функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропродовольчій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування вертикально-інтегрованих підприємницьких структур досліджується відомими вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Теоретико-методологічні основи функціонування вертикально-інтегрованих структур розкриваються в працях Г. Аванесова, О. Аксьонової, В. Андрійчука, П. Березівського, М. Дем'яненка, Л. Ключко, О. Красноруцького, В. Лещука, Н. Михалюк, П. Саблука, В. Ситника, І. Ушачева, Н. Чорної, О. Шевченка, О. Шпичака та інших. Однак мінливі умови господарювання вказаних структур потребують додаткових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Оскільки вертикально-інтегровані підприємства входять до складу агропромислового комплексу, то доцільно розглянути сфери АПК:

I сфера — виробництво для сільського господарства і підприємств харчової і переробної промисловості засобів виробництва: тракторне і сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія (виробництво мінеральних добрив і мікробіологічна промисловість); комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне і сільське будівництво);

II сфера — власне сільське господарство (рослинництво, тваринництво, рибальство, лісове господарство);

III сфера — заготівля, транспортування і зберігання сільськогосподарської сировини, її переробка, що є провідною ланкою цієї сфери, а також збут (харчова промисловість; холодильне, складське, спеціалізоване транспортне господарство; торговельні та інші підприємства й організації, що займаються доведенням кінцевого продукту до споживача, включаючи гуртові ринки, роздрібну торгівлю і суспільне харчування).

Деякі автори додають ще декілька сфер до наведених вище або виділяють їх в окрему категорію. Так, В. Андрійчук, крім перерахованих, додає IV сферу — ринкову інфраструктуру (аграрні біржі, гуртові ринки, аукціони, власна торговельна мережа сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств); V сферу — виробничу інфраструктуру [3, с. 6].

У складі АПК виділяють таку її організаційну складову, як продовольчий комплекс (ПК), який безпосередньо пов'язаний із забезпеченням сировиною сільського господарства переробних і харчових галузей та продовольством населення країни за науково обґрунтованими нормами споживання. АПК як

система взаємопов'язаних галузей забезпечує не тільки виробництво продовольчих продуктів і сировини, а також технічне його спрямування. Так, отримана шкіра в тваринництві використовується для виробництва шкіряних виробів, насіння ріпака — для виробництва біодизелю тощо. Можна вважати, що ПК є складовою АПК, оскільки галузі ПК входять також і до АПК.

На думку О. Шевченка [13], найбільш обґрунтованою є така структура ПК:

1) сільське господарство (окрім виробництва непродовольчої сировини) та інші види діяльності з виробництва продовольчих ресурсів: рибне господарство, розлив мінеральної води, використання продовольчих ресурсів лісу, соляна промисловість;

2) переробна промисловість;

3) виробнича інфраструктура (агросервіс) — комплекс галузей, що забезпечують зовнішні умови здійснення виробничого процесу: вантажний транспорт; гуртова торгівля; електро-, газо-, і водопостачання; холодильне, складське і тарне господарство; технічне та меліоративне обслуговування; зв'язок; інформаційне обслуговування; сфера ділових послуг (реклама, маркетингові послуги, оренда, лізинг); консультаційне обслуговування; інженерно-консультаційні та проектні послуги; сфера забезпечення тимчасових потреб у робочій силі тощо;

4) торгівля продовольчими товарами.

Наведені вище класифікації сфер АПК і ПК за деякими групами збігаються, а саме: II і I сфери, III і II—IV сфери. Сфери (II—IV) ПК мають більш детальну класифікацію і об'єднуються в одну сферу (III) АПК. У зв'язку з цим можна запропонувати використовувати класифікацію сфер ПК як методологічну основу вертикальної інтеграції на підприємствах аграрно-продовольчого забезпечення.

Інтеграційні процеси є складовим елементом економічної системи. Форми інтеграційних процесів, механізм їх прояву здійснюється на мікро- і макrorівнях [1]. На макrorівні інтеграційні процеси формуються на базі спеціалізації і кооперування праці, характеризуються тісною кооперацією структурних підрозділів. На макrorівні — це інтеграція бізнес-структур в єдину інтегровану економічну систему, організаційною формою якої є корпорація.

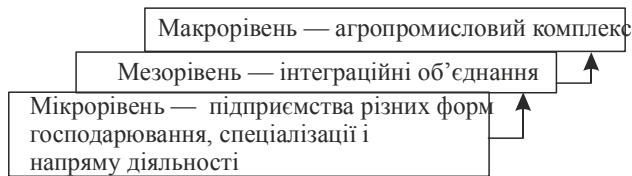
Агропромислову інтеграцію слід розглядати як на макrorівні, так і на мікрорівні. На макrorівні агропромислова інтеграція виступає як сукупність галузей і організацій, що беруть участь у виробництві, заготівлі, переробці, зберіганні і транспортуванні продукції сільського господарства і доведення її до кінцевого споживача.

Агропромислова інтеграція на макrorівні представляє агропромисловий комплекс країни, покликаний забезпечувати об'єднання галузей промисловості, сільського господарства, заготівлі й торгівлі готової продукції в єдине ціле в конкретному регіоні.

Розвиток агропромислової інтеграції на мікрорівні здійснюється шляхом створення й ефективного функціонування різних агропромислових формувань. До складу таких формувань можуть входити галузі сільського господарства, переробної промисловості, а також організації і підприємства зі зберігання,

перевезення та реалізації готової продукції. Обов'язковою умовою агропромислової інтеграції на мікрорівні є організаційно-економічна і територіальна спільність спеціалізованих сільськогосподарських, переробних, транспортних та інших галузей і виробництв. Агропромислова інтеграція на мікрорівні створює сприятливі умови для ефективного використання сільськогосподарської сировини, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств і організацій, що входять в агропромислові формування [6].

Наведені підходи до визначення рівнів інтеграції відрізняються і доповнюють один одного. У першому випадку макрорівень, за своїм змістом, тотожний мікрорівню у другому, тому, розглядаючи наведену класифікацію, доходимо висновку, що інтеграцію слід розглядати більш детально, тобто на мікро-, мезо- і макрорівні (рис. 1).

Рис. 1. Рівні інтеграції в агропромисловому комплексі, розроблено автором

Теоретико-методологічні підходи, наведені в економічній літературі, дали змогу визначити п'ять основних рівнів інтеграції (рис. 2). Перший рівень — найнижчий, містить систему взаємовідносин підприємства зі своїми поставальниками й обслуговуючими (агротехсервісними) підприємствами. Передсередній рівень, окрім попереднього, включає підприємства зі зберігання вирошеної (виробленої) продукції рослинництва й тваринництва. Особливих умов зберігання потребують такі види продукції: молоко, м'ясо, риба, овочі, фрукти, зернові, технічні культури. Наступний — середній рівень — містить також технологічні ланки з первинної переробки вирошеної (виробленої) продукції. Первинною переробкою займаються борошномельні, олійниці, маслоекстракційні заводи тощо. Високий рівень інтеграції є однією з найбільш досконалих форм вертикальної інтеграції, оскільки транзакційні витрати в межах вертикально інтегрованого підприємства є мінімальними, податки не сплачуються через відсутність ринкових відносин на даних стадіях виробництва. До його складу входять підприємства вторинної переробки (харчова промисловість): хлібопекарські підприємства, кондитерські фабрики, масложиркомбінати, молоко- та м'ясопереробні заводи, консервні заводи тощо.

Останній рівень, окрім перерахованих взаємопов'язаних підприємств, що з'єднують усі технологічні етапи від виробництва до переробки продукції, передбачає реалізацію через прямі або непрямі канали. У першому випадку компанія має власні фірмові магазини на національному ринку, структурні підрозділи, що укладають договори з експорту та доставляють продукцію клієнту. У другому — компанія використовує систему взаємозв'язків з незалежними посередниками, які реалізують продукцію на внутрішньому чи зовнішньому ринках.

Рис. 2. Рівні вертикальної інтеграції, розроблено автором

В економічній літературі наведені різні підходи до побудови вертикальної інтеграції в АПК. Одні автори висловлюють думку, що вертикально-інтегроване підприємство повинне розвиватися за рахунок власних внутрішніх ресурсів і резервів (ФГ, ПАТ, ПрАТ, ТОВ, приватні підприємства), інші — що найбільш ефективним є розвиток через злиття і поглинання (агрохолдинги, аграрно-промислово-фінансові групи, аграрні концерни), треті — шляхом кооперації (виробничі кооперативи, кластери, асоціації, стратегічні альянси тощо).

П. Березівський і Н. Михалюк вводять поняття продуктової вертикалі. На думку вчених, продуктова вертикаль — це об'єктивно існуюча єдність галузей, яка потребує своєї логічної завершеності. Кожна продуктова вертикаль (підкомплекс) являє собою ланцюг взаємозв'язаних видів діяльності галузей і підгалузей, які організаційно й технологічно об'єднані для здійснення виробничого процесу, починаючи з виробництва спеціалізованих засобів для виробництва даного продукту і закінчуючи реалізацією цього продукту [4, с. 245].

Ці думки розходяться з припущеннями О. Шевченка, який не включає до складу зазначених вище сфер ПК виробництво засобів виробництва для сільського господарства, переробної та харчової промисловості.

І. Ушачев в своїх дослідженнях притримується коопераційного підходу до побудови вертикальної інтеграції і зазначає, що «процес інтеграції сільськогосподарського, промислового та інших виробництв здійснюється кооперуванням або комбінуванням різних галузей, підприємств і служб. Під кооперуванням підприємств розуміється їх співпраця при організації спільного виробництва визначених видів продукції, формуванні різних служб і обслуговуючих кооперативів. При цьому підприємства, що кооперуються, зберігають свою юридичну й економічну самостійність, а виробничі формування, створені у процесі кооперації, є власністю підприємств, що кооперуються [11, с. 83].

П. Саблук, В. Ситник, М. Дем'яненко, О. Шпичак та інші вважають, що вертикальною є інтеграція підприємств різних сфер АПК або об'єднання зусиль підприємств однієї сфери з метою здійснення діяльності, яка ведеться іншими сферами АПК [9, с. 176].

Вертикальна інтеграція, як зазначає П. Саблук, зумовлює створення якісно нових специфічних міжгалузевих виробничих підприємств різних сфер АПК, їх об'єднання з підприємствами для первинної переробки сировини, подальшого виготовлення готових виробів легкої промисловості, а також зі збутовими і торговельними партнерами.

При організації вертикальної інтеграції впроваджуються нові виробничі відносини щодо рівномірного розподілу прибутків і певною мірою скорочення монополії переробних промислових, збутових підприємств та збереження права власності товаровиробника на кінцеву продукцію [10, с. 256—257].

У міру природного росту і розвитку бізнесу підприємства рано чи пізно стикаються не тільки з питаннями, які стосуються певної зміни власної структури, але й з необхідністю інтеграції з іншими бізнесовими структурами. Як правило, це відбувається на тій стадії, коли існуючий бізнес починає втрачати керованість та ефективність. У цьому випадку, як правило, виникає необхідність на основі декількох юридичних осіб, які переросли свої економічно визначені рамки, створити нову цілісну економічну структуру [8].

Підприємства (два або більше) з метою координації їх діяльності та підвищення ефективності виробництва можуть на добровільних засадах утворювати об'єднання з правом юридичної особи як особливу організаційну форму діяльності, що забезпечує зручніші й ефективніші зв'язки між ними порівняно зі звичайними договорами чи угодами. Підприємства (два або більше) на певних умовах (залежно від їхніх господарських інтересів, спеціалізації і мети) можуть

об'єднувати виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності для вирішення спільних економічних і соціальних завдань, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству [3, с. 50].

Компанія, що використовує вертикальну інтеграцію, мотивує її бажанням посилити конкурентну позицію свого ключового вихідного бізнесу [5].

При співпраці вертикально-інтегрованих підприємств АПК визначається інтегратор, тобто центр усієї економіко-технологічної системи об'єднання. Як показує практика, в більшості випадків ним є переробне підприємство, яке координує всі дії інтеграційного процесу, здійснює контроль над усіма стадіями виробництва, переробки та збуту агропромислової продукції. Результатом таких налагоджених тісних взаємовідносин між усіма організаційними ланками є безперервність відтворювального технологічного процесу — від виробництва сільськогосподарської сировини до доставки готової продукції кінцевому споживачу [2, с. 24]. До аналогічного висновку приходять і інші дослідники: «... більш економічно ефективним може стати процес змішаної інтеграції — коли підприємство-інтегратор об'єднує навколо себе і представників технологічного ланцюга, що знаходяться перед ним у технологічному процесі, і ті складові технологічного ланцюга, які знаходяться за підприємством-інтегратором» [12, с. 199].

Вертикальна інтеграція часто обумовлена технологічними зв'язками між підприємствами і забезпечує економію на масштабі, консолідацію й ефективне використання ресурсів. Істотним джерелом економії при здійсненні вертикальної інтеграції стає економія на витратах з реклами, товароруку, підтримання оптимального розміру запасів. І. Ніколаєва та інші притримуються думки, що «... власники кровно зацікавлені в її ефективному розвитку (фірми), а це стимулює процес переходу від більш простих організаційних форм до більш складних. Такий перехід проходить на основі концентрації і централізації виробництва і капіталу» [14, с. 134—135].

Концентрація виробництва і капіталу пов'язана з ростом фірми за рахунок власних можливостей. Вони визначені як її внутрішні ресурси (направлення частини прибутку на розвиток виробництва), так і зовнішніми джерела фінансування (банківські кредити і кошти від емісії цінних паперів).

Централізація виробництва і капіталу — ріст фірми за рахунок приєднання до неї виробництв шляхом злиття і поглинань. Якщо об'єднання підприємств проходить на рівноправній основі, то має місце злиття, а якщо одне підприємство купує інше, то йдеться про поглинання. При цьому можливі наслідки — диверсифікація виробництва, проникнення капіталу у різні галузі і сфери діяльності.

У свою чергу, вертикально-інтегровані підприємства у своїй структурі містять декілька рівнів: I рівень — сировинне забезпечення; II рівень — переробка і виробництво продуктів кінцевого споживання; III рівень — збут готової продукції (рис. 3).

Якщо кожній підсистемі вертикально-інтегрованого підприємства присвоїти відповідні символи, то отримаємо виробничу функцію такого виду:

$$BIC = f(\Pi_1, \Pi_2, \Pi_3, \dots, \Pi_n), \quad (1)$$

де BIC — вертикально-інтегрована структура; Π — підсистема (підприємство, підрозділ), що входить до складу вертикально інтегрованого підприєм-

ства; n — кількість підсистем (підприємств, підрозділів), що беруть участь у виробничому ланцюжку.

Дану функцію можна визначити за допомогою вартісного виразу, оскільки сировинні ресурси і продукти їх переробки у загальному вигляді неможливо розрахувати (окрім етапів виробництва й реалізації готової продукції).

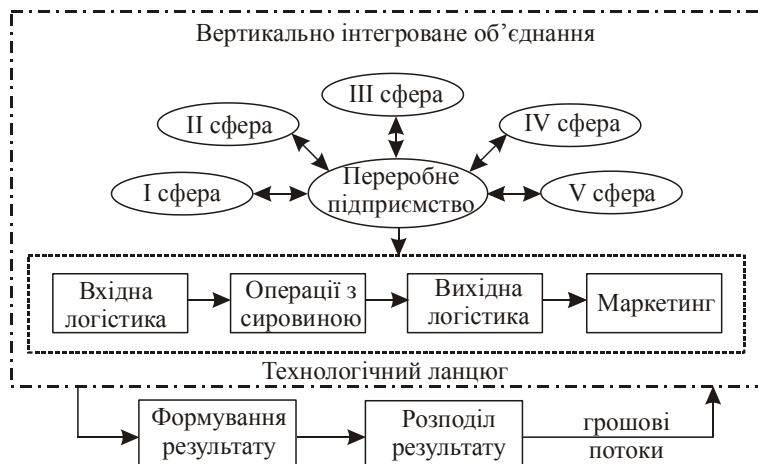

Рис. 3. Схема взаємозв'язків у рамках вертикальної інтеграції, розроблено автором

У сучасній науковій економічній думці розвитку вертикально-інтегрованих підприємств приділяється особливе місце, адже саме такі структури здатні задовольняти зростаючі потреби людей у продовольстві та продуктах харчування.

Результати проведених нами досліджень дали змогу порівняти ефективність виробництва у вертикально інтегрованому й неінтегрованому підприємствах (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняльна ефективність виробництва у вертикально інтегрованому і неінтегрованих підприємствах, досліджено автором

Технологічні ланцюги виробництва	Витрати				Рентабельність
	виробничі	на транспортування	на переробку продукції	реалізаційні	
1	2	3	4	5	6
Вертикально інтегроване підприємство	1	1	1	1	0,3
Сумарний інтегральний ефект					4,3
Неінтегровані підприємства:					
- сільськогосподарський товаровиробник	1				0,3
- зернотрейдер або інший посередник		1			0,3
- переробне підприємство:					
у т.ч. первинної переробки			1		0,3
вторинної переробки			1		0,3

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
- збут продукції				1	0,3
Сумарний інтегральний ефект					6,5

Даний приклад містить такі умови: витрати на кожній стадії (незалежно від їх розміру) дорівнюють 1 (100 %), рівень рентабельності — 0,3 (30 %). Такий підхід полегшує цифрове сприйняття табл. 1.

Зазначений підхід передусім є соціально орієтованим, включає визначення ціни продовольства з розрахунку прибутковості на рівні 30,0 %. У той же час учасники неінтегрованого технологічного ланцюга за рахунок максимізації власної підприємницької вигоди, закладаючи відповідний рівень рентабельності, підвищують ціну одиниці продукції на кожній стадії на 30,0 відсоткових пункти і вище, виходячи з наведеного умовного прикладу.

Вартість продукції, яка реалізується кінцевому споживачу вертикально-інтегрованими підприємствами, повинна бути на 60,0 відсоткових пункти дешевшою. Це пов'язано передусім з тим, що кожен суб'єкт господарювання, розташований по вертикалі (неінтегрованих виробників), закладає свій рівень рентабельності у товар, оскільки виробляє додану вартість, на яку затрачує частину суспільно-необхідної праці й оборотних коштів, використовуючи основні виробничі засоби. Вертикально-інтегрована компанія, з іншого боку, на всіх стадіях виробництва не закладає рівень рентабельності, а формує його в кінці технологічного циклу виробництва продукції, тобто рівень рентабельності дорівнює нулю. В деяких інших ситуаціях (в неінтегрованих компаніях), використовуються посередники, наприклад, зернотрейдери, які прагнуть теж максимізувати власні доходи, заклавши відповідний рівень прибутковості. На останній стадії з'являються й інші структури, такі як гуртові та роздрібні торговельні компанії, що також включаються у нарощування мінової вартості товарів. Відповідно, кінцева ціна товару для споживача може зростати порівняно з початковим, першим рівнем рентабельності більш ніж у 2—3 рази.

Слід зауважити, що до даної методики нами не включено податкове навантаження (тарифне й нетарифне регулювання), яке ще більше змістить акценти у бік вищого рівня ефективності вертикально-інтегрованих підприємств. Останні матимуть перевагу перед іншими операторами ринку продовольчої продукції, що позначиться як на обсягах реалізації, так і на рівні ефективності.

Необхідно зазначити, що сільськогосподарські товаровиробники не завжди отримують зазначений (бажаний) рівень рентабельності. О. Красноручський відзначає негармонійний характер розподілу доходів між суб'єктами сфер виробництва й обігу аграрної продукції, що є одночасно наслідком проблем функціонування внутрішнього ринку та головною перешкодою його ефективного розвитку. Дослідник зазначає: «Сприяння процесам кооперації, вертикальної та горизонтальної інтеграції, створення умов для захисту інтересів вітчизняного товаровиробника, як основні заходи щодо забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку агропродовольчої, в тому числі й аграрної продукції, здебільшого залишилися на стадії рекомендацій та наукових обґрунтувань й не набули форми конкретних нормативних актів та їх практичного виконання» [7, с. 114].

Висновки

Досвід функціонування вертикально-інтегрованих формувань показує, що продовольчі товари за своїми ціновими характеристиками мало чим відрізняються від цін неінтегрованих структур. Дана теза підтверджується тим фактом, що кожен власник бізнесу прагне якомога збільшити свої грошові надходження, незважаючи на матеріальну сторону споживачів.

Література

1. Аванесов Г.М. Тенденции интеграционных бизнес-процессов в промышленности: теория, методология, механизмы реализации: [Монография] / Г.М. Аванесов. — СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2006. — 111 с.
2. Аксьонова О. Контракція інтеграційної структури та його особливості в АПК / О. Аксьонова // Економічний аналіз. — 2011. — Вип. 8, Ч. 2. — С. 23—27.
3. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2013. — 779 с.
4. Березівський П.С. Системи технологій: Навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. д.е.н., проф. П.С. Березівського. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 288 с.
5. Гольдштейн Г.Я. Стратегический менеджмент: Учеб. пособ. / Г.Я. Гольдштейн. — Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2003.
6. Клочко Л.Н. Сельскохозяйственная кооперация: [Практикум] / Л.Н. Клочко; Моск. ун-т потребит. кооперации. — М.: Дашков и К, 2003. — 75 с.
7. Красноруцький О.О. Системи управління збутовою діяльністю аграрних підприємств: стратегія, механізми, інструментарій: Монографія / О.О. Красноруцький. — Херсон: Гринь Д.С., 2012. — 348 с.
8. Лещук В.П. Оцінка ефекту від поєднання капіталу в рамках фінансово-промислової групи / В.П. Лещук // Економічний форум. — 2011. — № 2. — С. 99—108.
9. Посібник по реформуванню ринкового середовища підприємств АПК / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак та інші. — К.: ІАЕ, 1997. — 587 с.
10. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях і відповідях) / За ред. П.Т. Саблука. — К.: ІАЕ, 1999. — 532 с.
11. Ушацев И.Г. Управление сельскохозяйственным производством: Учеб. пособ. / И.Г. Ушацев. — М.: Экономика, 1978. — 327 с.
12. Чорна Н.Ю. Передумови створення ланцюга додаткової цінності у вертикальних інтегрованих структурах / Н.Ю. Чорна // Наукові праці Національного університету харчових технологій. — 2013. — № 47. — С. 196—200.
13. Шевченко О.О. Підвищення ефективності функціонування продовольчого комплексу / О.О. Шевченко // Державне будівництво. — 2007. — № 2. — С. 145—153.
14. Экономическая теория: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под ред. И.П. Николаевой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНИТИ-ДАНА, 2008. — 527 с.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ИНТЕГРИРОВАННЫХ СТРУКТУР АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ

В.С. Ниценко

Одесский государственный аграрный университет

В статье рассмотрены основные отрасли агропромышленного комплекса и агропродовольственной сферы, определены их общие и отличительные

признаки. На основании результатов исследования доказано, что интеграцию в агропромышленном комплексе следует рассматривать на микро-, мезо- и макроуровнях. На основании проведенных исследований построены уровни вертикальной интеграции в агропромышленном комплексе, в которые входят нижний, предсредний, средний, высокий, полный; каждый следующий (высший) уровень содержит нижние. Разработана схема взаимосвязей в рамках вертикальной интеграции, где интегратором выступает перерабатывающее предприятие агропродовольственной сферы. Проведено сравнение эффективности производства в вертикально-интегрированном и неинтегрированном предприятиях.

Ключевые слова: *агропродовольственная сфера, агропромышленный комплекс, вертикально-интегрированные структуры.*